

Nr 1057

Av herr Heckscher *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 171, angående reformering av de gymnasiala skolorna *m. m.*

(Lika lydande med motion nr 867 i Första kammaren)

Samhällets växande behov av väl utbildad arbetskraft är framträdande på de flesta områden, inom näringslivet lika väl som inom förvaltningen, undervisningsväsendet och forskningen, för serviceuppgifter och vårduppgifter, i hemlandstjänst och utlandstjänst. Ungdomen är medveten om detta och efterfrågar i ökande omfattning ändamålsenliga utbildningsmöjligheter. Man räknar med att flertalet av en årskull inom kort kommer att söka sig vidareutbildning efter den obligatoriska skolan. Större möjligheter än vad som för närvarande finns måste därför skapas för olika typer av utbildning för att kunna tillgodose ungdomens individuella intressen och förmåga samt därigenom även bättre tillgodose arbetsmarknadens krav.

Mot bakgrund av ovanstående ter sig en omfattande och genomgripande översyn av hela vårt utbildningsväsende som ofrånkomlig. I och med riksdagens beslut år 1962 om införande av 9-årig obligatorisk skolplikt kan detta arbete redan sägas vara påbörjat. Övergången till grundskola nödvändiggör nu även förändringar av till denna skola anslutande skolformer. Av dessa gymnasiala utbildningsanstalter står nu gymnasiet och fackskolan först i tur, medan frågan om yrkesskolan dessvärre kommer att tagas upp först vid ett senare tillfälle.

Även på vuxenutbildningens område måste reformer vidtagas. Rätten till utbildning får inte begränsas till en kort period i ungdomsåren. Den bör vara en återkommande möjlighet för alla dem som efter en tid i förvärvslivet kommer till klarare insikt om sina förutsättningar och intressen.

Ytterligare områden inom skolväsendet som tarvar en översyn skulle kunna nämnas, vilket emellertid i detta sammanhang saknar relevans. Vad som däremot bör understrykas är att de reformer som vidtages i nuläget ingalunda kan betraktas som slutgiltiga. Den snabba samhällsutvecklingen nödvändiggör en fortlöpande reformering av utbildningsväsendet. Av vikt är därför att vårt skolsystem ges en utformning som utan alltför stora svårigheter kan anpassa sig till ändrade förhållanden. Grundskoleformen bör således inte betraktas som definitiv, och ej heller bör det vertikala sambandet mellan den gymnasiala och den obligatoriska utbildningen låsas

fast inom allt för snäva gränser. En eventuell justering måste kunna göras utan att förorsaka kedjereaktioner genom hela skolsystemet.

Gymnasiets dimensionering

I proposition nr 171 anges de faktorer som departementschefen anser vara av betydelse i samband med frågan om gymnasiets dimensionering. Därvidlag framhålles att inom ramen för disponibla materiella och personella resurser bör dels ungdomens efterfrågan på gymnasieutbildning, dels avnämarnas efterfrågan på gymnasieutbildade utgöra riktpunkter för utbildningsplaneringen.

Enligt vår mening utgör ifrågavarande efterfrågesidor en lämplig grund för bedömningen av den gymnasiala utbildningens kvantitativa utbyggnad. I fråga om de gymnasiala skolorna var för sig anser vi emellertid de för den totala dimensioneringen föreslagna riktlinjerna böra på ett mera ändamålsenligt sätt modifieras. Våra ståndpunkter skall i det följande motiveras.

Ungdomens efterfrågan på gymnasieutbildning. Rätten att fritt välja studieväg är en av de grundläggande principerna för grundskolan. Detta system förutsätter att eleverna genom studie- och yrkesorientering samt enskild rådgivning kommer fram till en realistisk uppfattning om sina egna studieförutsättningar och intressen samt att den sålunda erhållna uppfattningen verkligen får bilda grunden för valet. Därest andra faktorer än ovanstående tillåtes att dominera vid studie- eller yrkesval blir resultatet mer eller mindre misslyckat.

Det kanske största och mest svårlösta problemet härvidlag är föräldrarnas och barnens attityder till olika yrken. Här gör sig de sociala värderingarna gällande med stor intensitet. Rågången kan sägas gå mellan praktiska och teoretiska yrken. Åtskilliga tragedier och katastrofer vittnar om missriktade ambitioner, falska värderingar och prestigetänkande. Dessa attityder bottenar i ett förlegat klasstänkande. Välståndssamhällets framväxt innebär en utjämnande förändring i ekonomiskt avseende. Den sociala prestige bygger emellertid på andra värderingar, som innebär att som nämnts typen av yrke spelar stor roll.

Att komma till rätta med problem av denna typ blir inte lätt, vilket bl. a. belyses av det förhållandet att ca 75 procent av eleverna inom grundskolans nionde årskurs innevarande hösttermin valt någon av de fem mer teoretiska linjerna.

Enligt vår mening bör stora ansträngningar göras för att med hjälp av en utbyggd och intensifierad studie- och yrkesorientering nå fram till en situation där det fria valets principer äger sin rätta tillämpning. Vi har all anledning förmoda att ett dylikt förhållande på lång sikt skall kunna uppnås. Vi anser emellertid att till dess ett system med kvalifikationsspärrar har en viktig uppgift att fylla. Det gäller här någonting så betydelsefullt som att söka ge våra ungdomar en till deras anlag och intressen väl tillrätta-

lagd utbildning. Den rådande situationen, där som i det föregående nämnts på studie- och yrkesval negativt verkande faktorer äger stor inverkan, tillåter enligt vår mening ingen efterfrågestyrd utveckling. Dessa verkningar bör ej underskattas. En utformning i dagens läge av intagningsbestämmelserna, där det fria valet oreserverat får utgöra norm, skulle för flera elevkategorier komma att innebära en hård press och i åtskilliga fall leda till personliga misslyckanden i stället för till den goda start i livet, som en rätt avvägd utbildning utgör. Hur vi anser nämnda kvalifikationsspärrar böra fixeras skall i samband med frågan om intagning till gymnasiala skolor redovisas.

Vi vill understryka att kvalifikationskrav bör vara det enda förekommande hindret för ungdomens efterfrågan på utbildning. Övriga på utbildningsefterfrågan bromsande faktorer — sociala och geografiska — får ej förefinnas. Därvidlag vill vi i likhet med departementschefen betona, att den av årets riksdag beslutade studiefinansieringsreformen i väsentlig grad är ägnad att undanröja i detta sammanhang förekommande ekonomiska hinder. Den gymnasiala utbildningens geografiska spridning återkommer vi till i annat sammanhang.

Samhällets efterfrågan på gymnasieutbildade. Att vårt samhälle har behov av ett under överskådlig tid ständigt växande antal personer med kvalificerad utbildning är ostridigt. En mängd undersökningar och prognoser talar för detta. Inte minst har frågan om det framtida behovet av arbetskraft med gymnasial utbildning belysts av 1960 års gymnasieutredning. Den undersökningen visar att år 1984 enligt en lägre beräkningsgrund ca 75 procent av en årskull 17-åringar påbörjar teoretisk utbildning. Enligt en högre beräkningsgrund erhålles procenttalet 90.

Samhällets efterfrågan på arbetskraft inrymmer krav på att allt flera ungdomar får bättre utbildning. Detta innebär, att lika väl som en kvantitativt breddad utbildning måste komma till stånd, så måste även bildningsinnehållet fördjupas eller kvalitativt förstärkas. En kvantitetsökning kan givetvis tillgodoses medelst en ökad elevintagning till gymnasiala skolor. Samtidigt måste ökade krav på undervisningens kvalitet och elevernas prestationsförmåga och kunskapsstandard uppställas.

I detta sammanhang är en rad faktorer av betydelse. Frågan om undervisningsformer, klass-storlekar, homogeniseringsgrad, begåvningsreserv, den s. k. pedagogikens multiplikator teori m. m. Även om vi icke tillmäter dessa faktorer betraktade var för sig alltför stor vikt, vill vi ändå peka på att inte minst åtskilliga praktiska svårigheter är förenade med en alltför kraftig ökning av antalet elever. Dessa svårigheter får inte nonchaleras. Strävan att göra allt flera delaktiga av gymnasiestudier får med andra ord inte undanskymmas det faktum att kravet på hög kvalitet i undervisningen bör öka i takt med utvecklingen.

Ovanstående innebär emellertid inte att vi motsätter oss Kungl. Maj:ts

förslag beträffande den kvantitativa omfattningen av gymnasium och fackskola omkring år 1970. Vi biträder sålunda departementschefens förslag att som riktpunkt uppställas att 30 procent av årskullen nämnda år intages i gymnasier samt 20 procent i fackskolor.

Det gymnasiala skolsystemets struktur

Den helhetssyn på det gymnasiala utbildningsväsendet som departementschefen ger uttryck för anser vi vara principiellt riktig i fråga om den s. k. horisontella samordningen. Integrationssträvandena får emellertid på intet sätt utgöra ett självändamål, utan skolorganisationen måste anpassas efter lokala och regionala förhållanden. Sålunda kan i vissa fall en vertikal samordning mellan grundskolans högstadium och gymnasium eller annan gymnasial skolform utgöra den bästa lösningen.

Vår uppfattning rörande dessa frågor leder till att vi i motsats till departementschefen anser att även fristående fackskolor bör få upprättas efter prövning i varje enskilt fall. En samordning kan därvid äga rum med övriga på orten förekommande skolor — grundskolans högstadium eller yrkesskola.

Departementschefens inställning till fristående fackskolor finner vi inte stämma överens med vad som på annat ställe i propositionen framföres om folkhögskolornas framtida roll som värdefulla alternativ till framför allt den sociala fackskolan. Då departementschefen av allt att döma inte avser att föreslå en ändrad lokalisering beträffande folkhögskolorna utan dessa även framdeles kommer att utgöra fristående enheter, förefaller departementschefens restriktivitet avseende de fristående fackskolorna inkonsekvent. I synnerhet äger detta omdöme giltighet för vad som i propositionen framhålles om den s. k. spontana frekvensen. Det torde nämligen knappast kunna hävdas annat än att förhållandena härvidlag är likartade för de bägge skolformerna.

Även om vissa ändringar avseende integreringsfrågorna enligt vår mening är befogade anser vi det böra understrykas att Kungl. Maj:ts förslag innebär en geografisk spridning av gymnasial utbildning av betydelse. Glesbygdens ungdom bör ha samma tillgång till utbildning som ungdom i mera tätbebyggda trakter. Även om detta önskemål inte helt förverkligas genom regeringsförslagets ikraftträdande, så kommer dock utbildningsmöjligheterna för dessa kategorier att avsevärt förbättras.

Den gymnasiala utbildningens målinriktning beröres av departementschefen. Därvid framhålles att studievägar alltså måste finnas som har till huvuduppgift att förbereda för studier vid universitet och högskolor eller för direkt yrkesverksamhet och att därjämte behövs kortare studievägar, vilka siktar på en yrkesverksamhet på mellannivå eller på fortsatt

utbildning av mera speciell karaktär samt att slutligen erfordras yrkesutbildning, som bygger direkt på grundskolan.

Ovanstående avgränsning mellan de gymnasiala skolformerna anser vi böra ligga till grund för en närmare bestämning av ifrågavarande skolors kompetensvärden. I synnerhet fackskolans kompetensvärde är till den grad oklart angivet att vi befarar att negativa verkningar kan uppstå i fråga om elevrekryteringen.

I detta sammanhang bör frågan om benämningen på personer som genomgått teknisk fackskoleutbildning beaktas. Därvidlag är enligt vår mening »fackskoletekniker» mest adekvat. I likhet med TCO anser vi att ifrågavarande kategorier inte bör »bibringas föreställningen, att de direkt efter avslutade fackskolestudier kommer att erhålla sådana anställningar, som kan betecknas som ingenjörsbefattningar».

I propositionen föreslås inrättandet av ett permanent statligt organ, kompetensråd, som skall ha till uppgift att klarlägga frågor av nämnd art. Här emot har vi intet att invända. Framhållas bör emellertid — med största respekt för problemets vidd — vikten av att de sakkunniga åläggas att snarast möjligt utarbeta förslag rörande fackskoleutbildningens kompetens.

Mål och innehåll

I SOU 1963: 42 framhålles följande:

»Gymnaseutbildningens innehåll och mål har man tidigare sökt precisera genom huvudsakligen allmänna överväganden. Gymnaseutredningen har sökt mera konkret fastställa kraven på gymnasiet och därigenom nått fram till en uppfattning om hur dess innehåll och mål bör avgränsas.»

För att få ett grepp om de krav som skulle konkretiseras begränsade utredningen dessa till avnämarnas, samhällslivets och individens egna krav. Avnämarnas och individens krav fastställdes genom bearbetning av det material som insamlats genom omfattande enkäter. Men i fråga om samhällslivets krav måste utredningen medgiva, att de »låter sig ej på samma sätt kartläggas empiriskt» och att »det här i själva verket ytterst är fråga om värderingar».

Departementschefen anför i detta sammanhang att »när utredningen analyserar individens egna krav gäller det eleven i skolsituationen». Vidare framhålles att den vuxne individen därvidlag kan ha helt andra synpunkter. Men varför har då inte detta område blivit föremål för undersökningar? En kartläggning härav skulle ha givit utredningen en avsevärt säkrare bedömningsgrund för sin framställning. Många remissinstanser är på denna punkt mycket kritiska, bl. a. skolöverstyrelsen efterlyser »vuxen-kravet».

Enligt vår mening är det värdefullt att kartlägga elevernas önskemål om ett nytt gymnasium.

Vad som utgör allmänhetens krav på ifrågavarande utbildning borde därjämte ha kartlagts genom en undersökning rörande vuxna. I fall detta hade

gjorts, skulle utredningen enligt vår mening ha erhållit ett faktiskt underlag för en analys av begreppet allmänbildning, vilket i sin tur utgjort en lämplig bedömningsgrund för en bestämning av samhällets krav på gymnasial utbildning.

I fråga om avnämjarundersökningen bör framhållas att frågorna har formulerats så att svaren kommit att innehålla upplysning om vad som fordras för att sköta en speciell arbetsuppgift. Detta innebär dock inte nödvändigtvis att avnämaren anser det vara tillräckligt om den anställda behärskar just den speciella arbetsuppgiften. Det är att förmoda, att denne även har intresse av att de anställda besitter kunskaper t. ex. i filosofiska eller historiska ämnen. På grund av undersökningens karaktär har emellertid inte avnämarnas helhetssyn härvidlag kunnat tillkännages. Detta är enligt vår mening beklagligt, desto mer som gymnasieutredningens konstruktion av utbildningsinnehållet i hög grad bygger på dessa avnämjarundersökningar, vilket även motsvarande förslag i propositionen gör.

Således anser vi bildningsinnehållet såsom det är utformat i regeringsförslaget i alltför hög grad vara präglad av nyttokrav, inriktade på behovet av kunskaper och färdigheter. Detta innebär inte att vi negligerar dessa krav. Tvärtom anser vi gymnasiet böra förmedla ett rikt mått av fasta kunskaper och färdigheter. Samhällsutvecklingen fordrar en utökning härvidlag inte minst på de moderna språkens, teknikens, naturvetenskapens och samhällskunskapens områden. Vi vill emellertid kraftigt understryka att bildningsinnehållet därutöver alltid måste inbegripa de historiska perspektiv, den värdesättning av livsåskådningsfrågornas betydelse och den estetiska skolning, som är nödvändiga förutsättningar för en allsidig personlighetsutveckling under utbildningsåren.

Sistnämnda moment anser vi ej fått tillräckligt utrymme i regeringsförslaget. Avvägningen mellan gymnasiets personlighetsutvecklande uppgift och den s. k. samhällsnyttans krav finner vi sålunda otillfredsställande och anser därmed en mycket viktig uppgift för vår tids skolreformer icke övertygande löst, nämligen i vad gäller att ekvivalera kunskapsstoffet från artskilda områden inom vår civilisation i syfte att underlätta för ungdomen och nå fram mot en kulturell helhetssyn.

Enligt vår mening bör gymnasiets främsta målsättning bestå i att förbereda en mycket stor del av en årskurs för fortsatta högre studier. Detta gäller även gymnasiets tekniska och ekonomiska linjer, även om dessa förutom ovanstående även skall förbereda direkt yrkesverksamhet. Med hänsyn till denna målsättning anser vi vissa krav böra uppställas i fråga om utbildningens kvalitet. Dessa krav, vilka berör områden som gymnasietidens längd, intagning till gymnasium, betygssättning samt studiernas

avslutning, skall i det följande redovisas under respektive rubriker, men först skall frågan om gymnasiets differentiering beröras.

Gymnasiets differentiering

I stället för att som hittills erbjuda eleverna att välja mellan tre olika gymnasier — allmänna gymnasiet, handelsgymnasiet och tekniska gymnasiet — skall enligt propositionen upprättas ett enhetligt gymnasium, som bjuder allmän, ekonomisk och teknisk studiegång. Detta gymnasium, uppdelat på fem linjer — humanistisk, samhällsvetenskaplig, naturvetenskaplig, ekonomisk och teknisk — skall i lägsta årskursen vara svagt differentierat med samma eller liknande kurser för större delen av eleverna. Differentieringen ökar i de högre årskurserna. Innehållet i samtliga linjer får en gemensam kärna av ämnen, vilken är stor i lägsta årskursen men som därefter minskar. Utöver dessa kärnämnen kommer att erbjudas ett antal tillvalsämnen, olika för olika studievägar. Ett gymnasium så konstruerat kallas i propositionen ett tillvalsgymnasium.

Vi förordar i princip ett tillvalsgymnasium efter de riktlinjer som propositionen anger. Riskerna för felval torde i det föreslagna gymnasiet vara små genom att i årskurs 1 ett så stort antal ämnen är gemensamma för de olika grupperna och att därigenom möjlighet ges att byta linje mellan första och andra årskurserna.

Vi delar vidare departementschefens uppfattning att gymnasiet genom sin nya organisation bör kunna geografiskt bredda möjligheterna för fackgymnasiala studier. En organisatorisk utformning med allmångymnasiala och fackgymnasiala linjer inom ramen för samma gymnasiala enhet skulle även kunna medföra att de olika studievägarna ansågs likvärdiga. Förslaget om att samtliga linjer skall berättiga till högre studier är i och för sig önskvärt men behöver kompletteras.

Vi delar sålunda departementschefens uppfattning att intagningen till universitet och högskolor skall grundas på gymnasiebetyget men att hit hörande frågor är så utomordentligt komplicerade att de bör bli föremål för en grundlig utredning. I avvaktan på utredningsresultatet anser vi de i propositionen angivna behörighetsreglerna kunna provisoriskt godtagas. Ytterligare en utredning synes dock påkallad rörande betygsskalornas utformning och tillämpning, vilket framgår av yrkandet i avsnittet Betyg, flyttning m. m.

Gymnasietidens längd

Kungl. Maj:ts förslag avviker endast i smärre grad från gymnasieutredningens beträffande studietidens längd på det nya gymnasiet. Utredningen har belyst problemen kring såväl studiemål som studietid och olika skolformers samordning och menar, att dessa faktorer måste ses under en gemensam aspekt och få ett bestämmande inflytande på gymnasiets orga-

nisation. Diskussionen om studiemålet har nära anknytits till frågan om gymnasietidens längd. Utredningen föreslår att gymnasiet i framtiden blir 3-årigt, dock med undantag för den tekniska linjen som blir 4-årig. Utredningen har granskat de olika argument som framförts för en längre studietid än 3 år. Ett argument har varit att grundskolan skulle ge en svagare grund för gymnasiestudier än exempelvis realskolan. Utredningen delar inte denna uppfattning. Utredningen framhåller även att ett fjärde gymnasieår skulle innebära stora kostnader; de årliga merkostnaderna kan — även om endast en fjärdedel av gymnasisterna erbjudes en 4-årig studiegång — beräknas till 150 à 200 milj. kronor. Det skulle även enligt utredningen bli svårt att få fram tillräckligt många lärare och skollokaler för ett fjärde år. I debatten har sagts att många elever inte orkar med en 3-årig studiegång. Utredningen konstaterar i detta sammanhang att 2/3 av eleverna nu genomför studierna i gymnasiet utan försening samt att det är angeläget att i varje fall en stor del av eleverna i framtiden får möjlighet att genomgå gymnasiet på samma tid som nu. För elever som har svårigheter att klara av hela det ordinarie studieprogrammet föreslår utredningen att s. k. mindre studiekurser införes. En elev kan enligt detta förslag minska sitt studieprogram genom att avstå från ett eller två, i undantagsfall tre ämnen. Efter den normala studietiden kommer sådan elev att sakna vissa ämnen, som han emellertid skall kunna läsa in under ett fjärde år om han så önskar. Kostnaderna för en sådan förlängd undervisning uppskattas till 3 à 4 milj. kronor årligen.

Här nämnda uppläggning av studietiden förordas av departementschefen med undantag för vad som gäller frågan om vissa ämnens utelämnande. I propositionen föreslås härvidlag en något restriktivare linje.

Beträffande grundskolan som lämplig grund för gymnasiestudier vill vi erinra om att det kommer att dröja flera år innan något som helst faktiskt underlag för en sådan bedömning kan erhållas. I befintligt läge med en lokalt och successivt påbörjad grundskola har utredningen inte haft annat val än att låta sin konstruktion av det nya gymnasiet bygga på riksdagsbeslutet om grundskolans utformning. Vad som i detta sammanhang anföres beträffande grundskolan måste således bygga på antaganden.

Grundskolans elevunderlag är i fråga om kunskapsstandard och prestationsförmåga ytterligt heterogent, varför s. k. individualiserad undervisning bör och enligt bestämmelserna skall tillämpas. Tre villkor för ett framgångsrikt drivande av ifrågasvarande undervisningsform måste emellertid uppställas.

1. Små klassenheter
2. Väl utbildade lärare
3. Effektiva hjälpmedel i undervisningen.

Den nuvarande situationen lämnar mycket övrigt att önska vad beträffar nämnda punkter. Dagens genomsnittsklass på grundskolans högstadium torde bestå av ett trettiotal elever ur vitt skilda begåvningskikt samt en i bästa fall behörig lärare otillräckligt utrustad med pedagogiska hjälpmedel.

Ovanstående utgör ingen ljus bild av undervisningssituationen men återspeglar inte desto mindre det faktiska läget. Huruvida här påtalade förhållanden är att betrakta som initialsvårigheter eller ej är mycket beroende på de närmaste årens utveckling. Enligt vår mening måste åtminstone lärarbristen hävas och antalet elever per klass sänkas innan grundskolan kan förverkliga den avsedda uppgiften att ge eleverna en god grund för gymnasiala studier.

Ekonomiska hänsynstaganden användes av bl. a. utredningen som argument mot en längre studiegång än 3 år. Utredningen påpekar att ytterligare ett studieår innebär ökade studiekostnader för eleverna och större ekonomiska insatser från samhällets sida samt dessutom stora kostnader genom det produktionsbortfall som uppstår. Merkostnaderna uppskattas som nämnt till 150 à 200 miljoner kronor årligen.

Det kan omedelbart sägas att bilden är ofullständig, eftersom en faktor saknas, nämligen den samhällsekonomiska vinst, som skulle uppkomma i den mån ytterligare studieår ger en gedignare bildningsstandard. Utredningens ställningstaganden präglas härvidlag av uppfattningen att ekonomiskt är detsamma som billigt, och man tar av allt att döma ingen hänsyn till att all prissättning står i relation till den kvalitet som bjudes.

Relevant i kostnadssammanhang är även följande frågeställning. Om tre gymnasieår visar sig utgöra en otillräcklig grund för studier på universitets- och högskolenivå, kommer då inte studietiden på denna nivå att förlängas — förutsatt att nuvarande kunskapsstandard skall bibehållas? Detta skulle betyda större kostnader för stat och enskild än om denna studiegång lades på gymnasierna.

Även mot bakgrund av nuvarande kvarsittningsfrekvens måste en treårig normalstudietid anses otillräcklig. En undersökning — där studiegången följts för de elever, som påbörjade gymnasiestudier höstterminen 1959 — visar att ca 58 % av pojkarna avlade studentexamen utan försening, medan motsvarande procentsats för flickornas del var 67. Enligt vår mening bör detta undersökningsresultat ej ignoreras. Därest över en tredjedel av en årskull gymnasister visar sig oförmögna att tillfredsställande tillägna sig undervisningen, måste detta innebära att studiegången är alltför forcerad.

Att under sådana förhållanden fastställa en normalstudietid som är kortare än den nuvarande anser vi inte ägnat att förbättra situationen.

I propositionen förordas som nämnts en treårig studiegång. I själva verket lämnas emellertid vägen öppen för ett fyraårigt alternativ. Elev kan nämligen under vissa omständigheter läsa en mindre studiekurs. En dylik studiegång leder fram till en begränsad gymnasiekompetens men utelämnade ämnen kan inhämtas efter den normala studietidens slut genom s. k. förlängd undervisning.

Eftersom ifrågavarande system är avsett som en stödåtgärd för vad gymnasieutredningen benämner lågpresterande elever föreligger således härvidlag inte något fritt val. Snarare är den mindre studiekursen att betrakta som ett alternativ till kvarsittning och elever som icke är lågpresterande men som ändå efterfrågar en jämförelsevis lugn studietakt utestängs således från denna möjlighet. Av syftet med systemet följer även att ämnesbortval ej kan ske förrän under andra årskursen. Vid denna tidpunkt är studietiden redan långt framskriden, och vi fruktar att många elever med behov av lägre studietakt vid det laget redan befinner sig ohjälpligt »efter». Ty är ej första årskursen väl inhämtad, så kommer ju nästkommande års inläring att formligen »hänga i luften». Ökat tidsutrymme genom bortval av vissa ämnen torde endast i begränsad omfattning kunna tillrättalägga sålunda uppkomna kunskapsbrister.

Av i det föregående nämnda skäl anser vi en enhetlig treårig studietid ej vara till fyllest. Även om vi ej heller finner den i propositionen föreslagna fyraåriga varianten övertygande, talar åtskilligt för en i tiden differentierad studiegång. I detta sammanhang anser vi valfrihetens principer böra tillämpas. De som på ett tillfredsställande sätt kan eller tror sig kunna klara studierna på tre år bör ej försinkas av ytterligare ett studieår. Lika väl bör de, som av en eller annan orsak efterfrågar en långsammare arbetstakt, t. ex. för att genom ökad tid till fördjupning göra studierna mera meningsfyllda, få möjligheter därtill.

Med anledning av det sagda förordar vi en fast organiserad fyraårig studiegång parallellt med en treårig sådan, varav följer att på varje gymnasieort eleverna skall ges möjlighet till val mellan dessa båda studiegångar.

Vi förordar däremot Kungl. Maj:ts förslag i vad gäller studietiden på gymnasiets tekniska linje. Beträffande den ekonomiska linjen finner vi en längre normalstudietid än tre år vara befogad. SACO:s framhållande av att gymnasieutredningens utformning av den i utbildningen förekommande yrkesundervisningen jämförd med den som förmedlades i det tidigare tvååriga handelsgymnasiet, innebär en klar uttunning, utgör tvivels-

utan en riktig bedömning. På denna punkt förekommer inga ändringar i propositionen. Under iakttagande av den ekonomiska linjens målsättning, nämligen att dels förbereda för högre studier, dels ock att förbereda för direkt yrkesverksamhet, yrkar vi på en uppläggning av studietiden liknande den som gäller för teknisk linje d. v. s. en fyraårig studiegång som dock kan avbrytas efter tredje årskursen av elever som önskar bedriva fortsatta studier vid universitet eller högskola. Under det fjärde skolåret skall undervisningen vara klart målinriktad på kommande yrkesverksamhet. Det må härvid ankomma på skolöverstyrelsen att med utgångspunkt från dessa allmänna anvisningar uppgöra kurs- och timplaner. Hänsyn må därvid även tagas till våra yrkanden i det följande.

Läroplanen

Den översikt över gymnasiets uppgifter, som gymnasieutredningen under rubriken »Gymnasiets mål» givit i sitt huvudbetänkande, har departementschefen inget att invända mot utan anser att den bör ligga till grund för avsnittet »Mål och riktlinjer i läroplanen för gymnasiet». Utredningens översikt innehåller fem avdelningar.

1. Personlighetsutveckling
2. Förberedelser för kommande verksamhet
3. Kommunikationsfärdigheter
4. Förberedelser för samhällslivet
5. Studie- och arbetsvanor.

De allmänna anvisningar om gymnasiets mål och innehåll som står att finna under ovanstående rubriker täcker i stort sett de områden som vi finner väsentliga. En anmärkning riktar vi emellertid mot utredningens sätt att negligera religionsundervisningen. Denna bör enligt vår mening på gymnasiestadiet fördjupas och där innefatta såväl kristendomskunskap med anknytning till både kulturhistoriska frågor och livsåskådningsfrågor som religionshistoria och orientering om andra religioners uppbyggnad och källskrifter. Vi vill understryka vikten av att nämnda moment medtages i läroplanen.

De tim- och kursplaner gymnasieutredningen framlägger med utgångspunkt från ovan nämnda anvisningar innehåller många nya inslag, som vi finner väl värda att pröva. Därvid noterar vi med tillfredsställelse utredningens positiva inställning till en förstärkt allmänbildning på det matematisk-naturvetenskapliga området. Att gymnasiet bör ge naturvetenskaplig orientering åt alla elever anser vi i likhet med såväl utredningen som departementschefen önskvärt.

Utredningen framhåller således betydelsen av naturvetenskaplig undervisning även på humanistisk, samhällsvetenskaplig och ekonomisk linje. Det bör ej förnekas att tendensen är densamma i fråga om humanistisk bildning på icke-humanistiska linjer. Den breddning av bildningsinnehållet

som blir följden härav finner vi i princip riktig, även om vi kraftigt vill betona att nämnda uppläggning av undervisningen ej får leda till att fördjupningen av bildningsinnehållet i för varje linje karakteristiska ämnen eftersättes. Kemiämnet uppläggning och omfattning utgör emellertid enligt vår mening ett exempel på att sistnämnda krav inte i alla sammanhang är tillgodosett även om departementschefen härvidlag i viss mån korrigerar utredningens förslag.

Även om utredningen enligt vår mening har en principiellt riktig inställning beträffande hithörande frågor anser vi, som även i det föregående påtalats, det humanistiska bildningsinnehållet uttunnat och feldisponerat. I linje härmed har de historiska och de estetiska ämnena — i vid bemärkelse — fått en svag ställning. Som exempel härpå kan nämnas litteraturstudiet och litteraturhistorien, musik och konst i alla former, kristendoms-kunskapen och religionshistorien, den klassiska kulturen, medeltidskulturen och renässansen. I själva verket har enligt vår mening många moment som är speciellt ägnade att ge den nödvändiga bakgrunden till vår egen tid samt berika individens eget inre liv tillbakasatts i en utsträckning som hindrar en allsidig personlighetsutveckling.

Vi vill även i detta sammanhang rikta en anmärkning mot kursinnehållets markanta nutidsinriktning.

Då den övervägande delen av studierna skall inriktas på samhälls- och kulturutvecklingen under de senaste 100—150 åren, blir sannolikt bristen på bakgrund så stor, att kunskapen om nutidsutvecklingen blir mycket svår-förvärvad, om den inte skall begränsas till att vara alltför ytlig. Begrän-sningen i tim- och kursplanen i orienteringsämnen drabbar särskilt antiken, de klassiska språken och kristendoms-kunskapen samt delar av historien, litteraturhistorien och äldre skönlitteratur samt filosofien.

Kungl. Maj:ts förslag innehåller vissa ändringar i förhållande till utredningen som vi vill uttrycka vår tillfredsställelse över. I synnerhet gäller detta ämnet religionskunskap, där departementschefen föreslår en väsentlig utvidgning på vissa linjer. I övrigt är avvikelserna från utredningsförslaget inom den humanistiska ämnesgruppen obetydliga — beträffande den ovan påtalade nutidsinriktningen obefintliga — varför ovan redovisade syn-punkter på kursinnehållet om än i modifierad form står fast även i fråga om propositionen. I det följande skall i huvudsak de undervisningsämnen behandlas, där vi anser ändringar befogade. Först skall emellertid frågan om timtalet beröras.

Departementschefen fransäger sig bestämt någon ändring av de av gym-nasieutredningen föreslagna timtalen 34, 32 och 30 för årskurserna 1, 2 resp. 3. I propositionen framhålles: »Vill man realisera önskemål om större utrymme för ett eller flera ämnen måste därför detta enligt min mening ske på bekostnad av andra ämnen.»

För det första må framföras att timplanerna rimligen inte behöver —

avseende timtalet — dimensioneras lika på alla linjer. Vi kan inte finna några principiella skäl för att lika timtal skall gälla för t. ex. teknisk linje och naturvetenskaplig linje. Departementschefens argument mot en differentiering härvidlag anser vi ej övertygande.

Det veckotimtal (96) som förordas i propositionen innebär jämfört med nuvarande förhållanden en kraftig reducering. Sålunda inrymmer timplanerna på det nuvarande gymnasiets sociala gren 101,5 veckotimmar. Motsvarande timtal för den språkliga grenen är 105, den matematiska grenen 104,5 och tekniska gymnasiet hela 115,5. Endast handelsgymnasiet har ett timtal som underskrider 100.

Gymnasieutredningen framför skäl för en minskning av elevernas arbetsbörda, av vilka vi finner de flesta vara beaktansvärda. Vi vill i likhet med utredningen betona att det för gymnasisternas personliga utveckling är angeläget att skolan inte lägger beslag på alltför stor del av deras tid. Eleven bör således ha rimlig tid för verksamhet utanför skolan.

I samband med hithörande frågor bör emellertid ihågkommas att elevernas arbetstid innehåller två komponenter — skolarbetstid och hemarbetstid. Tillsammans utgör dessa en arbetstid per vecka, som enligt en av utredningen verkställd undersökning närmar sig 50 timmar. I genomsnitt belöpte sig undersökningsunderlagets hemarbetstid till 17,2 timmar under den aktuella undersökningsveckan. Vid beaktande av undervisningens utformning på det nya gymnasiet, innehållande moment avsedda att hos eleverna inöva studietekniska färdigheter, förefaller det inte orimligt att detta kan komma att i viss mån nedbringa gymnasisternas hemarbetstid. En effektivisering av undervisningen under lektionstid främst genom en ökad tillgång på pedagogiska hjälpmedel bör verka i samma riktning.

Att närmare tidsange den reducering som kan bli följd av ovannämnda faktorer låter sig givetvis inte göras. Vi avser heller inte att göra detta, utan vill enbart peka på att alternativa möjligheter står till buds då det gäller att minska elevernas arbetsbörda.

Studietidens längd är av betydelse i samband med hithörande frågor. Vårt förslag på denna punkt ger eleverna en valmöjlighet, som icke är oväsentlig. De, som av en eller annan anledning efterfrågar ett förhållandevis lugnt studietempo, äger rätt att utsträcka studierna under fyra år. Sålunda kan ungdomar som ägnar sig åt annan personligt värdefull tidskrävande sysselsättning använda sig av den möjligheten. Aktiv idrottsutövning, konstutövande i olika former, föreningsverksamhet, individuella studieintressen m. m. är exempel härpå.

Med anledning av det sagda anser vi den i propositionen angivna »timtalsramen» kunna utvidgas till att omfatta maximalt 100 veckotimmar på de treåriga linjerna. För de fyraåriga linjerna bör gälla ett förhållandevis lägre veckotimtal. Det totala veckotimtalet bör därvid ej överskrida 120. På grund av utbildningens karaktär inbegripes inte gymnasiets tekniska och ekonomiska linjer i det sistnämnda.

Religionskunskap. Ämnet kristendomskunskap ges i propositionen den nya benämningen religionskunskap och föreslås omfatta undervisning i kristendom och därutöver icke-kristna religioner och livsåskådningar. Däri kan vi instämma men önskar dock kraftigt understryka, att i vår kulturmiljö undervisningen i kristendom måste utgöra tyngdpunkten. Huvudsyftet måste vara att göra ungdomen förtrogen med den kristna traditionens uttryck i språk, litteratur, konst, samfundsliv och livsföring, d. v. s. vårt västerländska religiösa och kulturella arv. Härav följer, att huvudansvaret för utbildningen av lärare i ämnet måste ligga kvar vid de teologiska fakulteterna.

Med tillfredsställelse noterar vi, att vid de gemensamma samlingar, som skall ersätta de hittillsvarande morgonsamlingarna, inga ämnen får uteslutas, alltså ej heller religiösa och etiska. Vi vill dock betona, att den förutsatta förnyelsen av samlingarna ej bör få hindra, att det värdefulla i de nuvarande morgonsamlingarna bevaras, främst deras karaktär av att vilja skänka inre samling och bereda känsla av gemenskap. I alla skolor bör anordnas gemensamma samlingar så, att varje elev ges tillfälle att delta i dem minst halva antalet veckodagar, i första hand på förmiddagstid.

Vad beträffar veckotimtalet för ämnet konstateras med tillfredsställelse, att propositionen icke följt gymnasieutredningen och fackskoleutredningen i synen på utrymmet för gymnasiets och fackskolans religionsundervisning utan i anslutning till framförda reservationer föreslagit, att ämnet skall läsas på samtliga linjer och i förhållande till gymnasieutredningens förslag med något ökat timtal. Vi anser emellertid, bl. a. mot bakgrund av den breda folkopinion som tog sig uttryck i namninsamlingen för gymnasiets kristendomsundervisning, att de i propositionen föreslagna veckotimtalerna är otillräckliga vad beträffar tre av gymnasiets fem linjer. Önskvärt är, att opinionens krav på fem vtr för ämnet på de humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga linjerna förverkligas. Talet om att praktiskt taget allt historiskt stoff kan uteslutas ur religionsundervisningen och överföras på annat ämne är orimligt. All framställning av kristendomen blir missvisande, ja stundtals falsk, om inte undervisningen behandlar idéinnehåll och historiska former samtidigt och i anknytning till varandra.

Vi föreslår sålunda att antalet vtr för ämnet religionskunskap utökas med 2 på de humanistiska och samhällsvetenskapliga linjerna samt med 3 vtr på den naturvetenskapliga linjen, allt jämfört med propositionens förslag.

Ifrågavarande utökning bör enligt vår mening ske utan begränsning av antalet vtr för annat ämne och alltså genom en utökning av den totala timplanen.

Konst- och musikhistoria. Vi anser en av skolans viktigaste uppgifter för att främja kulturlivet vara att ge en estetisk fostran i syfte att hos eleverna träna upp personlig smak och urskilningsförmåga samt ett verkligt intresse för konstnärlig verksamhet.

Det nya ämnet konst- och musikhistoria inrymmer enligt den av gymnasieutredningen uppgjorda läroplanen ovanstående moment, förutom att undervisningen även skall utveckla elevernas förmåga att uppleva skilda epokers kulturliv. Vi förordar sålunda ämnets införande liksom det för ämnet anslagna timtalet på humanistisk, samhällsvetenskaplig och naturvetenskaplig linje.

Vi nödgas emellertid tyvärr konstatera att ämnet inte är representerat på gymnasiets tekniska och ekonomiska linjer. Detta kan ej accepteras då enligt vår mening alla gymnasieelever bör få del av estetisk fostran. Eftersom tekniker och ekonomer ej sällan utövar ett stort inflytande på samhällets utveckling i estetiskt avseende bör inte minst dessa kategorier äga kännedom om och förståelse för hithörande spörsmål.

Således bör konst- och musikhistoria även införas på teknisk och ekonomisk linje och därvid tillerkännas samma timtal som gäller för övriga på gymnasiet förekommande linjer. I detta sammanhang må nämnas att vi med tillfredsställelse noterat departementschefens intresse för att vidga möjligheterna för elevernas studium av dessa ämnen genom införandet av den estetiska varianten även inom den ekonomiska linjens språkliga alternativ.

Betonas skall slutligen betydelsen av att en för undervisningen anpassad lärarutbildning inrättas, vilket är oundgängligt om det estetiskt fostrande momentet i ämnet skall bli tillgodosett. Veckotimmar för ämnet må på respektive linjer erhållas genom en utökning av timplanerna med motsvarande tid.

Naturkunskap. Under rubriken »Gymnasiets mål» berör gymnasieutredningen det naturvetenskapliga området. Man framhåller att den tekniska och naturvetenskapliga utvecklingen fortskrider snabbt och att »det är nödvändigt att väcka elevernas förståelse för denna forsknings funktion i dagens samhälle och att göra dem medvetna om att naturvetenskapliga upptäckter förändrar betingelserna för samhällslivet. För att de skall kunna ta ställning till många av de problem, som berör både dem själva och samhället, är det oundgängligt att de ges teknisk och naturvetenskaplig orientering».

Vi delar helt och hållet utredningens uppfattning på ovannämnda punkter och anser även mycket tala för att denna orientering på de humanistiska, samhällsvetenskapliga och ekonomiska linjerna skall tillägnas eleverna inom ramen för ett integrerat ämne. Det bör emellertid framhållas att integreringen som i detta fall medför en långtgående uppsplittring av hit-tillsvarande undervisningsämnen försvårar lärarutbildningen och frestar till alltför stor ytlighet i undervisningen. Vi anser emellertid det föreslagna ämnet erbjuda sådana fördelar då det gäller att förmedla naturvetenskaplig orientering, att vi med vissa undantag, vartill vi återkommer senare, förordar dess tillkomst. Ovan påtalade problem måste emellertid beaktas och lösas om syftet med undervisningen skall kunna realiseras.

Geografi. Geografi inrymmer dels samhällsorienterande stoff, dels naturvetenskapligt orienterande stoff. Ämnet föreslås nu upphöra som självständigt ämne, varvid de moment som hör till det naturvetenskapliga området — i huvudsak naturgeografi — skall uppgå i det nya ämnet naturkunskap, och de kulturgeografiska och ekonomisk-geografiska delarna skall uppsamlas i ämnet samhällskunskap.

Vad först naturgeografien beträffar vill vi i likhet med flera remissinstanser icke godta att denna del av ämnet får så litet utrymme inom naturkunskapsämnet och att det praktiskt taget helt försvinner från naturvetenskaplig och teknisk linje. Gymnasieutredningen bortförklarar detta med att framhålla att »geovetenskaperna representerar en så liten avnämargrupp att specialkrav från detta håll inte kan beaktas inom gymnasiet».

Utredningen bortser därvid ifrån det rika mått av allmänbildningsvärde, som naturgeografien besitter, och ämnets betydelse för vår förmåga att uppfatta och förstå samspelet mellan de faktorer som påverkar olika regioners landskapsbild. Vi yrkar på att det naturgeografiska stoffet måtte ges ökat utrymme inom ämnet naturkunskap på humanistisk, samhällsvetenskaplig och ekonomisk linje.

Vi yrkar vidare att på naturvetenskaplig och teknisk linje geovetenskaperna måtte företrädas av ett särskilt ämne benämnt naturgeografi. 2 vtr bör därtill anslås på vardera linjen. Tid för ämnet bör lämpligen erhållas genom reducering av ämnet fysik med 1 veckotimme. Den återstående tiden bör ställas till förfogande genom att timplanerna på respektive linjer utökas med en veckotimme.

Ämnets regional-geografiska sida har fått en jämfört med naturgeografien starkare ställning. Momenten inrymmes i ämnet samhällskunskap, där en rad discipliner är integrerade — förutom ovanstående även statskunskap, nationalekonomi och sociologi. Ämnet samhällskunskap återkommer vi till i annat sammanhang, varför här endast de geografiska momenten är av betydelse. Därvid kan flera argument mot en integrering framföras. Vi lever i en tid då de internationella förbindelserna är livligare än någonsin och följaktligen kraven på kunskap om och förståelse för olika länder och folkslag större än någonsin förr. En homogen geografiundervisning torde utgöra den bästa lösningen i vad gäller att bibringa eleverna dessa kunskaper.

Åtskilliga av de frågeställningar som i nuläget behandlas i samband med geografiundervisningen ligger otvivelaktigt inom ramen för det samhällsvetenskapliga området. Med anledning härav vill vi i vad gäller kulturgeografien begränsa oss till följande yrkanden. De för ämnet samhällskunskap anslagna timmarna första terminen av första gymnasieåret skall användas till ett koncentrerat studium av främmande länders kulturgeografi. De därvid vunna kunskaperna kommer studiet av såväl samhällskunskapen i övrigt som andra ämnen till godo. Undervisningen i den nu

ifrågavarande delen av ämnet samhällskunskap skall handhas av lärare med kulturgeografisk skolning. Härav följer även, att sådana lärare skall finnas inom ämneskonferensen för samhällskunskap.

Samhällskunskap. Ämnets nuvarande kursinnehåll består huvudsakligen av statsvetenskapliga moment. Härvidlag innebär enligt vår mening Kungl. Maj:ts förslag en försvagning. Således har åtskilliga delar av statskunskapen utelämnats som t. ex. socialpolitiken, förvaltningen, försvaret och domstolsväsendet. Enligt vår mening är det ur både den enskilde individens och samhällets synpunkt angeläget att dessa spörsmål behandlas.

Som i det föregående omnämnts biträder vi i princip departementschefens förslag i vad avser det integrerade ämnet samhällskunskap. Vissa tillkommande delar behandlas emellertid på ett för gymnasister alltför högt och krävande plan. I synnerhet gäller detta åtskilligt nationalekonomiskt stoff.

Med anledning av det sagda yrkar vi på en omfördelning av kursinnehållet, så att visst mått av ekonomisk teori måtte utgå och lämna plats för ovan berörda moment tillhörande statskunskapen.

Försöksverksamhet med tidningsstudium. Vi yrkar på att försöksverksamhet med kontinuerligt tidningsstudium skall bedrivas i syfte att ge gymnasisterna en god nutidsorientering och samtidigt stimulera dem till ett aktivt studerande av dagspressen. Detta studium bör försiggå inom ramen för »timmar till förfogande» på samtliga inom gymnasiet förekommande linjer.

Historia. Departementschefen framhåller att »ämnet historia bör utformas i det stora hela på det sätt utredningen föreslagit». Detta innebär att departementschefen förordar den i annat sammanhang påtalade nutidsinriktningen i ämnet. Vi riktar allvarlig kritik mot den snedvridning av det historiska perspektivet, som blir en följd av att de senaste 150 årens historia skall behandlas under två årskurser medan allt övrigt stoff — fränsett vissa inslag i de tematiska studierna — hänförts till årskurs 1. Att i årskurs 1 föra studiet fram till 1815 är enligt vår åsikt orimligt. Vi anser att en förskjutning av tidsgränsen bör göras, så att man i årskurs 1 i stället för till 1815 läser till omkring 1720 på humanistisk-samhällsvetenskaplig linje och till 1789 på de naturvetenskapliga, ekonomiska och tekniska linjerna. De positiva följderna härav är påtagliga. De i årskurs 2 anbefallda återblickarna skulle kunna utgå, vilket innebure, att man slopar den egendomliga form av repetitioner med fördjupning i sådant historiskt stoff, vilket i realiteten endast i korthet hunnit behandlas föregående läsår. Vidare skulle de i grundskolans undervisning mindre väl tillgodosedda 1600- och 1700-talen kunna bli mer tillfredsställande behandlade, en ovärderlig vinst med tanke på dessa seklers ofantliga betydelse för bl. a. den industriella, parlamentariska, kolonialpolitiska och idéhistoriska utvecklingen.

Vi yrkar således på att ovan föreslagna ändringar av kursinnehållet måtte vidtagas.

I fråga om samhällskunskap och naturkunskap har vi funnit övertygande skäl tala för en viss ämnesintegrering. Beträffande historieundervisningen som bl. a. föreslås inrymma följande moment, nämligen idé-, kyrko-, konst-, litteratur- och musikhistoria, har vi emellertid en annan uppfattning. Vi anser ansvaret för de historiska återblickarna på vissa av ovanstående moment böra vila på respektive ordinarie ämnen. Således bör kyrkohistorien behandlas inom ramen för ämnet religionskunskap, konst- och musikhistoria inom ämnet konst- och musikhistoria och litteraturhistoria inom ämnet svenska.

Det sagda innebär givetvis inte att ifrågavarande stoff helt kan utelämnas i den ordinarie historieundervisningen. Allmänna kulturhistoriska synpunkter på ämnet måste givetvis anläggas även framdeles, där sammanhanget så påkallar.

Vi yrkar på att åtgärder vidtages i enlighet med ovan angivna riktlinjer.

Språkundervisning. Vi anser det i hög grad befogat med en förstärkning av språkundervisningen på naturvetenskaplig och teknisk linje. Med anledning därav biträder vi de ändringar i förhållande till gymnasieutredningens förslag, som departementschefen härvidlag vidtager. Utöver ovanstående har vi vissa yrkanden att göra.

Enligt vår mening bör det ej i första hand ankomma på gymnasiet att tillhandahålla undervisning i en mängd språk men däremot att bibringa eleverna gedigna kunskaper i ett fåtal språk. Vi föreslår därför att språkundervisningen måtte begränsas till att omfatta de mest användbara språken, nämligen engelska, tyska, franska, spanska och ryska samt finska (det sistnämnda ej som nybörjarspråk). I detta sammanhang bör nämnas att departementschefens skrivning på denna punkt är att betrakta som positiv.

Vidare yrkar vi på att B-språket automatiskt bör föras vidare från grundskolan till gymnasiet för att tillfredsställande kunskaper i åtminstone två språk skall bli normalt för de framtida studenterna.

Kungl. Maj:ts förslag i vad gäller ämnet allmän språkkunskap kan vi ej biträda. Den tid, som frigöres genom ämnets bortfall, anser vi böra fördelas på A-, B- och C-språken så att på humanistisk linje dessa förstärkes med vardera 1 veckotimme.

Övrigt beträffande läroplanen. Vi biträder Kungl. Maj:ts förslag i vad avser utökningen jämfört med gymnasieutredningens förslag av ämnet matematik på ekonomisk linje.

Även den i propositionen föreslagna förstärkningen av kemiämnet biträdades.

Förstärkningar av vissa ämnen föranleder enligt departementschefen minskningar i veckotimtal för andra ämnen. Yrkandena härvidlag biträ-

des med undantag för vad som gäller gymnastikämnets reducering. Fysisk fostran tillmäter vi stor vikt och anser de av gymnasieutredningen föreslagna timtalen utgöra ett minimum av tid, som bör anslås för undervisningen.

I fråga om ämnet gymnastik yrkar vi således på att 8 veckotimmar måtte anslås för undervisningen på samtliga linjer; detta utan begränsning av annan undervisning.

Beträffande gymnasiets kurs- och timplaner i övrigt biträder vi i allt väsentligt Kungl. Maj:ts förslag.

Även på fackskolans tekniska linje föreslår departementschefen en reducering av timtalet för gymnastik. Vi biträder ej Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt utan yrkar på en utökning av timtalet med 1 veckotimme på ifrågavarande linje. Den tekniska linjens timplan må därvid utökas med motsvarande tid.

Undervisningens utformning

Stor vikt har tillmätts skapandet av en organisation, där självständiga arbetsformer tillämpas. På den grund som lagts inom den obligatoriska skolan byggs en studieteknisk träning, som ytterligare utvecklas genom en successiv övergång från dagläxor till långläxor och sedermera till s. k. beting. Till sista årskursen förlägges slutligen specialarbete, som skall utföras av eleven enskilt eller i grupp.

På detta område finner vi Kungl. Maj:ts förslag synnerligen beaktansvärt. Vi vill emellertid erinra om att den utformning som departementschefen avser att ge undervisningen medför kraftigt ökade behov av allmänna pedagogiska hjälpmedel. Denna sida av saken får inte eftersättas, därest undervisningen skall kunna nå sitt syfte. Bl. a. bör en förstärkning ske i fråga om AV-hjälpmedel, och i synnerhet måste gymnasiernas bibliotek rustas upp. Den sistnämnda frågan skall i annat sammanhang beröras.

Även spørsmålet om elevantalet i klasserna är i detta sammanhang av stor betydelse. Departementschefen följer på detta område gymnasieutredningens förslag och föreslår 30 som delningstal i såväl gymnasium som fackskola. Till yttermera visso föreslås länsskolnämnd äga rätt att medge undantag från denna regel. Sålunda kan och kommer med säkerhet klasser på 32, 33 eller ännu högre antal elever finnas inom nämnda skolformer.

Skäl som anföres mot lägre elevantal är dels ekonomiska och dels rådande lärarbrist. Vad det förra beträffar är det på kort sikt mer kostnadskrävande med lägre elevantal, men om arbetsförhållanden och arbetsresultatet blir bättre och av högre kvalitet kan man våga påstå att på längre sikt ett lägre delningstal även ur ekonomisk synpunkt är att föredraga.

Det låter bestickande att rådande brist på kvalificerade lärare skulle motivera högt elevantal. Samma argument kan anföras i motsatt riktning.

Det synes oss vara ännu svårare för en icke rutinerad och okvalificerad lärare att med gott resultat undervisa i förhållandevis stora klasser.

Lärarnas arbetsbörda kommer att i gymnasiet och i fackskolan vara mycket betungande, och därför måste man i möjligaste mån eliminera sådana försvårande faktorer som ej tjäna gymnasiet. Ett högt elevantal per klass är en sådan faktor.

Om man för dagen skall acceptera 30 som delningstal bör detta utgöra maximitalet, som således garanterar ett icke högre elevantal per klass.

Emellertid anser vi det vara nödvändigt att snarast kunna sänka elevantalet till 25 och föreslår i likhet med vissa remissinstanser att riksdagen redan nu fattar principbeslut härom. Vidare bör enligt vår mening en tidsplan för en successiv sänkning av elevantalet till 25 per klass fastställas.

Intagning, betyg och studiernas avslutning

Inträde till gymnasium. Bestämmelserna för intagning bör enligt propositionen vara desamma för alla studiekurser i gymnasiets första årskurs och ingen spärr skall hindra tillträdet till gymnasium, dock med den begränsningen att enbart elever från linjerna 9 g, h, t, m och s skall få behörighet till gymnasiestudier utan kompletteringar.

Departementschefen anser således vissa behörighetsvillkor vara nödvändiga för gymnasiestudier.

Vidare framföres att därest antalet sökande överstiger antalet tillgängliga platser måste på något sätt val bland behöriga sökande träffas, varvid betygen föreslås utgöra urvalskriterium. I propositionen understrykes även vikten av att kompletterande hjälpmedel utarbetas, mindre att användas som urvalsinstrument än som hjälpmedel för vägledning och råd inför val av olika utbildningsalternativ.

Det sistnämnda betraktar vi som utomordentligt betydelsefullt. Under rubriken »Den gymnasiala utbildningens dimensionering» har emellertid dessa spørsmål behandlats, varför här endast skall framhållas den avgörande roll för det fria valets rätta tillämpning, som en effektiv studie- och yrkesorientering spelar. Då förhållandena härvidlag i nuläget lämnar mycket övrigt att önska är det enligt vår mening inte minst ur den enskilde elevens synpunkt önskvärt att vissa krav uppställs för intagning till gymnasiestudier. Även detta har i det föregående motiverats.

Till skillnad från departementschefen anser vi inte alla ämnen böra medräknas och ej heller samtliga ämnen böra ges samma vikt. Det är framför allt kunskaper i kommunikationsämnen som är avgörande för studieresultatet inom gymnasiet. Detta utgör ett faktum man inte kan bortse från. Även departementschefen är inne på denna linje i och med att han uppställer ovan relaterade behörighetsvillkor. Med de i propositionen föreslagna intagningsbestämmelserna är det emellertid åtminstone teoretiskt möjligt för elever med »ettor» i för gymnasiestudier avgörande

ämnen att vinna inträde. Detta skulle både för den aktuella eleven och för undervisningssituationen i dess helhet vara synnerligen olyckligt.

För att undvika situationer av nämnt slag bör enligt vår mening intagning ske enbart på basis av vederbörande elevs kunskaps- och prestationsnivå i fråga om orienteringsämnena och kommunikationsämnena. Därvid bör vissa ämnen åsättas högre koefficient i så måtto att poängberäkningen fördubblas vad beträffar undervisningsämnena svenska, språk och matematik.

Slutligen vill vi än en gång understryka betydelsen av en intensifierad studie- och yrkesvägledning, ytterst syftande till att göra här förordade intagningsbestämmelser överflödiga.

I samband med ifrågavarande avsnitt behandlar departementschefen frågan om möjligheter till övergång mellan olika gymnasiaka skolformer. Därvid anges att någon reglering härav i författning tills vidare ej bör ske, utan att det bör ankomma på skolöverstyrelsen att i berörda avseenden utfärda anvisningar.

Vi har häremot inget att invända. I princip anser vi, att dylika övergångsmöjligheter bör stå ungdomen till buds. Övergång skall dock enligt vår mening i förekommande fall föregås av något slags kompletteringsförfarande, vilket även nödvändiggör att skolan härvidlag är eleverna behjälplig.

Betyg, flyttning m. m. Departementschefen förordar att betyg skall ges i skalan 0—5. Betygen skall vara relativa, d. v. s. varje elev jämföres med övriga elever i riket på motsvarande kurs och avsnitt. Därmed försvinner även begreppen underkänd och godkänd. Som hjälpmedel för betygssättningen skall ställas centralt utarbetade skriftliga prov till förfogande i de ämnen där detta är lämpligt.

Vi föreslår ett bibehållande tills vidare av den absoluta betygsskalan icke minst med tanke på avnämarna, som fortlöpande bör få en klar uppfattning om de gymnasieutbildades individuella standard. Den stora svagheten hos den relativa betygssättningen ligger däri, att en sänkning av kunskapsnivån från ett år till ett annat kan äga rum utan att detta återspeglas i den enskilde studentens betyg. I vidare mening är vi skeptiska mot införandet av relativ betygssättning på grund av uppfattningen att denna ej i lika hög grad som den absoluta betygssättningen på lång sikt utgör ett incitament till en jämn och bibehållen utbildningskvalitet.

Många oklarheter kvarstår emellertid beträffande betygsfrågan, varför vi vill föreslå tillsättandet av en utredning, vars uppgift bör vara att penetrera de bägge systemens effekter på olika områden. De erfarenheter som hittills vunnits beträffande den relativa betygssättningen inom olika skolformer bör därvid redovisas.

I propositionen förordas gymnasieutredningens förslag att såsom hjälpmedel vid flyttningsproceduren införa en viss betygsgrens. Elever som uppnått eller överskridit denna flyttas automatiskt, medan övriga diskuteras från fall till fall.

Ett dylikt system — med eller utan den av gymnasieutredningen i föreliggande sammanhang föreslagna reduktionen — kan vi inte acceptera. Till yttermera visso finner vi det märkligt att såväl utredningen som departementschefen så definitivt undervärderar kommunikationsämnenas betydelse. Vi vill återigen poängtera att syftet med gymnasiestudier inte bör vara att så snabbt som möjligt »slussa» största möjliga antal elever genom utbildningen. Viktig är även utbildningens kvalitet. Den kvalitativa aspekten sätts emellertid enligt vår mening på undantag, därest Kungl. Maj:ts förslag i berörda hänseenden blir normgivande.

I avvaktan på ovan begärda utredning förordar vi ett bibehållande av nuvarande flyttningsbestämmelser.

Vi vill uttrycka vår tillfredsställelse över Kungl. Maj:ts förslag i vad gäller handläggningen av disciplinfrågor och därmed sammanhängande spörsmål. Detta avser såväl samarbetsnämndens arbetssätt som sloandet av betygen i ordning och uppförande.

Beträffande samarbetsnämndens sammansättning har vi emellertid kompletterande yrkanden. I skoldebatten utgör samarbetet »hem och skola» ett ofta återkommande spörsmål. Den stora betydelsen av ett dylikt samarbete brukar därvid alltid framhållas — en uppfattning som vi till fullo lelar. I den i propositionen föreslagna samarbetsnämnden bör enligt vår mening denna tanke kunna förverkligas och äga sin rätta tillämpning. Med anledning därav yrkar vi på att målsmännen måtte inom samarbetsnämnden få företrädas av en representant. Vad som under rubriken Betyg, flyttning m. m. förordats bör även gälla för fackskolor.

Studiernas avslutning, inspektion m. m. I propositionen föreslås i stället för nuvarande examinationsförfarande ett system med skriftliga prov av delvis ny typ, spridda till större delen av läsåret i årskurserna 2 och 3. Systemet skall kombineras med en ny typ av fackinspektion; inspektionen skall tjäna ekvivaleringssyften, påverka undervisningen och ge möjlighet till ämnesinformation och diskussioner som främjar gymnasiets verksamhet. Inspektörerna skall ej delta i beslut om godkännande eller underkännande av elev.

Ovanstående innebär även att censorsinstitutionen försvinner, vars viktigaste uppgift består av dess funktion som ett mellan gymnasium och universitet överbryggande element. Samhörigheten mellan de bägge utbildningsformerna och därmed den smidiga och friktionsfria övergången för studerande från gymnasie- till högre studier riskerar att försvåras därest

denna sammanbindande länk tages bort. I synnerhet med tanke på de genomgripande förändringar av gymnasiets kursplaner m. m. som kommer att företagas är det önskvärt att ett intimt samarbete med anslutande skolorformer upprätthålles.

I detta sammanhang talas ofta om de praktiska svårigheter, som är förknippade med censorsinstitutionens bibehållande. Vi vill emellertid erinra om att den av departementschefen föreslagna kvantitativa utbyggnaden av gymnasial utbildning fram till 1970 i huvudsak gäller fackskolan. Om hänsyn tages till den minskning av relevanta årskullar som kommer att äga rum under överskådlig tid så utgör 30 % av årskullen nämnda år ett faktiskt antal gymnasieelever som kanske inte ens kommer upp i nivå med nuvarande antal.

Till detta bör läggas att censorskollegiet, vars ledamöter bör vara väl förtrogna med ifrågakvarande problem, anser att rekryteringen av censorer kan tryggas.

Mot bakgrund av ovanstående finner vi ej de praktiska svårigheterna oöverkomliga.

Enligt departementschefens mening är det av praktiska skäl omöjligt att »införa en examensprocedur med karaktär av slutprovning». Det framhålls därvid att »de fåtal uppslag som framkommit om bibehållande i någon form av nuvarande studentexamensprovningar, bekräftar riktigheten i denna uppfattning».

Vi kan absolut inte dela departementschefens uppfattning härvidlag. Tvärtom anser vi att många remissinstanser framfört helt godtagbara förslag på detta område. Vi kräver ett examinationsförfarande inte minst mot bakgrund av den vikt vi tillmäter det nära sambandet mellan gymnasium och universitet/högskolor. Rätten till inträde vid universitet bör inte som historisk-filosofiska sektionen i Uppsala uttrycker det »överlämnas åt en blind och komplicerad 'aritmetik» utan bör i stället »bli föremål för en nyanserad bedömning med möjlighet till individuella psykologiska överväganden».

Även i övrigt finner vi sektionens synpunkter på examinationsfrågorna väl värda att beakta. Detta gäller inte minst den föreslagna uppdelningen av studentexamen i etapper. Det torde nämligen vara omöjligt att införa en samlad examen. Redan i nuläget har man i verkligheten gått mycket långt i riktning mot successiv examination. Exakt hur denna etappvis förekommande examen bör utformas är vi för närvarande inte beredda att taga ställning till, varför vi anser dessa frågor böra närmare utredas. Vi anser även att censorsinstitutionen bör bibehållas men förstärkas så till vida att enbart fackcensorer bör få förekomma. Det bör enligt vår mening i censors åligganden inte ingå att underkänna elev men däremot att verka i rådgivande och övervakande syfte. I den föreslagna utredningens direktiv bör ingå att taga hänsyn till vad ovan sagts beträffande fackcensorer. I avvak-

tan på utredningens resultat anser vi nuvarande examinationsbestämmelser böra vara normgivande. Slutligen anser vi att benämningen studentexamen bör bibehållas.

Ovanstående innebär inte att vi motsätter oss införandet av den i propositionen föreslagna fackinspektionen. Även de s. k. standardproven bör införas på det nya gymnasiet som ett komplement till censorsinstitutionen. Standardproven bör emellertid ej ha ett uteslutande rangordnande eller ekvivalerande syfte utan bör utgöra en kunskaps- och prestationskontroll grundad på vissa minimifordringar. Därav följer även att proven bör vara obligatoriska.

Våra förslag i berörda avseenden innebär även att svårigheterna i samband med behörighetsfrågorna delvis försvinner. En godkänd studentexamen berättigar till studier vid postgymnasiala utbildningsanstalter. Det allmänna behörighetsvillkoret är därmed fixerat. Vad sedan gäller den behörighetsprövning som blir fallet, därest antalet sökande till viss utbildning överstiger antalet platser, så är många problemställningar därvidlag mycket komplicerade. Rikt punkter på detta område har hittills i huvudsak utgjorts av slutbetygen, vilket även i fortsättningen under överskådlig tid bör äga tillämpning. Det är emellertid inte uteslutet att även andra urvalskriterier kan tillämpas, som i högre grad grundar sig på individens anlag. Vi biträder, som även på annat ställe nämnts, departementschefens förslag om inrättandet av ett s. k. kompetensråd. I dess uppgifter bör ingå att med hänsyn till det sagda undersöka möjligheten att belysa korrelationen mellan den enskildes betygssumma och lämplighet för visst yrke. Många yrken är så beskaffade att även andra egenskaper än sådana som resulterar i ett högt studentbetyg kan vara betydelsefulla.

Befattningshavare inom gymnasiala skolor

Lärare. Vi ansluter oss till departementschefens uppfattning i vad gäller att uppskjuta behörighetsfrågorna. Det skulle inte vara motiverat att under pågående utredning utfärda bindande bestämmelser på detta område.

I fråga om vilka lärarkategorier som skall finnas vid gymnasiet och fackskolan tillstyrker vi Kungl. Maj:ts förslag. Detsamma gäller undervisnings-skyldigheten för lärare i fackskolan. I detta sammanhang vill vi emellertid något belysa lärarnas arbetssituation i det nya gymnasiet och fackskolan. Det kan utan vidare fastslås att undervisningen kommer att uppvisa många inslag som för läraren innebär en ökad arbetsbörda. LR har i sitt remissyttrande över gymnasieutredningens betänkande uppmärksammat detta. Mycket av vad som därvid framföres är otvivelaktigt riktigt. Sålunda blir den nya skolsituationen förenad med ett ökat antal konferenser. Grupp-arbete, betingläsning och specialarbete kommer att kräva större arbetsinsatser. Nya arbetsuppgifter inom elevvården uppkommer m. m.

Tendensen på arbetsmarknaden går mot en sänkning av arbetstiden till

40 timmar per vecka. Utvecklingen är den motsatta beträffande läraryrket, vilket i synnerhet mot bakgrund av rådande lärarbrist och önskvärdheten av att öka studenternas »lärarbenägenhet» förefaller inkonsekvent.

Med anledning av det sagda vill vi understryka vikten av att lärarnas arbetsförhållanden beaktas inte minst med utgångspunkt från de konsekvenser en ökad arbetsbörda kan medföra i fråga om lärarrekruteringen.

Beträffande lärarnas ställning i det nya gymnasiet och fackskolan finner vi det i likhet med departementschefen angeläget att i möjligaste mån enhetliga bestämmelser måtte gälla för de kommunala skolornas lärare.

Vad beträffar elevvårdspersonalen ansluter sig departementschefen till vad fackskoleutredningen och gymnasieutredningen föreslagit. I flera remissvar förefinns tvekan huruvida elevvården kan bli tillfredsställande ordnad med de kurativa tjänster som därvidlag föreslås ($\frac{1}{2}$ kuratorstjänst per tjänst).

Vi delar nog för vår del denna tvekan men är inte beredda att nu framlägga ett längre gående förslag. Vi vill dock betona, att frågan om elevvården är av så stor betydelse, att den måste noggrant följas av både kommunala och centrala myndigheter för att om så visar sig påkallat med det snaraste bli föremål för omprövning.

Rektors arbetsuppgifter skall främst vara arbetsledande. Detta innebär att denne skall leda det pedagogiska arbetet, handleda och råda sina lärare m. m. Lärarutbildning och gedigen erfarenhet av praktisk lärarverksamhet är därför nödvändiga kompetensvillkor. Departementschefen har beaktat detta och är betydligt restriktivare än gymnasieutredningen i fråga om möjligheterna för även annan person än lärare att utnämnas till rektor. Vi föreslår emellertid att som krav måste uppställas, att rektor är behörig till ordinarie lärartjänst vid gymnasium eller fackskola.

Vi biträder således inte departementschefens förslag om vissa undantag från denna regel.

Under inga omständigheter må emellertid det sagda hindra nuvarande rektorer vid gymnasier att övergå på motsvarande rektorstjänst vid det nya gymnasiet.

Beträffande avvecklingsskolor

Speciella problem kommer att uppstå då vissa nu befintliga skolformer, som i fråga om innehåll och mål närmast motsvarar den föreslagna fackskolan, kommer att avvecklas tidigare än fackskolan kan träda i funktion.

Inom kommuner med sådana skolor, praktiska kommunala realskolor och kommunala flickskolor, kommer därigenom att uppstå ett vakuum i fråga om utbildningskapaciteten vilket måste anses vara högst olyckligt. Det drabbar givetvis i första hand eleverna och deras föräldrar men även arbetsmarknaden eftersom ungdom med god utbildning är starkt efterfrågad.

Ännu en part, lärarna, beröres av bristande samordning mellan avvecklande skolor och fackskolor. Det är icke uteslutet att detta kan medföra svårigheter för lärarnas placering och rent av att de söker sig till andra arbetsuppgifter.

Det borde därför, anser vi, vara angeläget att skolor som avses ersättas med fackskolor icke avvecklas förrän de inom kommunen kan ersättas med fackskolor.

Huvudmannaskap och därmed sammanhängande frågor rörande kostnader och statsbidrag

Både principen om ett enhetligt gymnasium och praktiska samordningsfrågor på det lokala och regionala planet pekar i riktning mot k o m m u n a l t h u v u d m a n n a s k a p för de allmänna skolorna över grundskolans nivå. Helt invändningsfritt är dock inte det föreliggande förslaget till kommunalisering av gymnasierna. Vissa frågor rörande personalens anställningsförhållanden och den ekonomiska ansvarsfördelningen mellan stat och kommun, som icke återfinns i de i propositionen nr 171 redovisade förhandlingsresultaten, bidrar till tveksamheten.

Vi delar departementschefens uppfattning, att kommunerna har ett »mycket positivt och aktivt intresse för sina skolor». Av kommunförbundens remissvar framgår, att vid många ännu statliga gymnasieskolor råder en eftersläpning i fråga om hjälpmedels- och materielstandarden. Det leder vid en förändring av huvudmannaskapet till ojämnt fördelade, besvärande ekonomiska konsekvenser för gymnasiekommunerna, en fråga som skall beröras i samband med frågan om statsbidrag. Olyckligt vore om de kommunala ambitionerna skulle leda till att kommunerna — framför allt i utglesningsregionerna — av konkurrensskäl skulle ekonomiskt överanstänga sig för att forcera arbetet med standardhöjningarna.

Ovisslet råder om vart yrkesutbildningsutredningens kommande förslag skall syfta i frågan om huvudmannaskapet. Ett odelat primärkommunalt huvudmannaskap torde dock knappast kunna komma i fråga på detta utbildningsområde, vilket bidrar till tveksamhet inför omedelbart beslut i huvudmannafrågan enligt proposition nr 171.

Trots de nu i korthet berörda invändningarnas berättigande, talar dock de kommunalt omfattande uppgifterna på de pågående skolreformernas område för att dessa måste underlättas genom ett ur administrations-, planerings- och organisationssynpunkt så praktiskt och smidigt förfaringsätt som möjligt. Vi tillstyrker fördenskull för vår del departementschefens

förslag rörande primärkommunalt huvudmannaskap för gymnasier och fackskolor.

De kostnadsmässiga konsekvenserna av en skolreform enligt proposition nr 171 skall departementschefen återkomma till i form av äskanden dels på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1964/65, dels i statsverkspropositionen för budgetåret 1965/66. Den största stegringen av det statliga medelsbehovet kommer i budgeten för 1966/67, fr. o. m. vilket år reformen föreslås bli generellt genomförd för både gymnasium och fackskola. Möjligheterna att överblicka reformens innebörd på kostnadssidan är små. De begränsas ytterligare av två anledningar. Gymnasieutredningens kostnadsberäkningar har avsevärt förskjutits genom propositionens ändringsförslag beträffande tidpunkten för reformens genomförande och statsbidragssystemet. Vidare har fackskoleutredningen helt underlåtit att göra några kostnadsberäkningar för fackskolans del, ett förhållande som med rätta har påtalats i ett par remissvar. Vi instämmer i kommunförbundens kritik, att det torde vara »tämligen unikt, att inte någon beräkning framlagts angående denna betydelsefulla skolreforms kostnadsmässiga aspekter». Bristen har man sökt bota genom inom ecklesiastikdepartementet gjorda uppskattningar beträffande fackskolans bidragsunderlag. Dessa, jämte de av ändringsförslagen föranledda justeringarna i gymnasieutredningens kalkyler, har resulterat i en uppskattning från departementschefens sida av statsbidragets storlek budgetåret 1970/71 till 340 milj. kronor (i 1963 års löneläge). Som jämförelse meddelas, att det statliga medelsbehovet för motsvarande ändamål innevarande budgetår beräknas till 200 milj. kronor. Højningen med 140 milj. kr. uttrycker dock icke kostnaden för den föreslagna reformen. Dels sker en ökning som följdverkan på yrkesskolans område av omläggningen av statsbidragssystemet, dels bör en viss del av kostnadsstegringen ses som en ökning, föranledd av en fortlöpande nödvändig standardstegring, oavsett den föreslagna reformen. — Under sålunda angivna förhållanden nödgas vi nu avstå från ingående kostnadsgranskning.

Beträffande det föreslagna nya statsbidragssystemet vill vi anföra följande. Departementschefens förslag, att statsbidragssystemet skall vara enhetligt för de gymnasiala skolformerna, betraktar vi som en avgjord förbättring i förhållande till utredningsförslagen och biträder sålunda detta. Vi tillstyrker också statsbidragets uppdelning på tre bidragsformer, nämligen bidrag till driftkostnader, byggnadsarbeten och till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel.

Vi finner det riktigt, att departementschefen i anslutning till yrkanden från kommunförbundens sida vill fastställa, att bidragsunderlaget vid beräkningen av driftkostnaderna skall utgöras av de faktiska lönekostnaderna. Man skall inte bortse från de olägenheter och — i viss fall — den underkompensation som kan drabba de gymnasieorter, som har svårig-

heter med att besätta ordinarie tjänster med behöriga lärare. Vi förutsätter dock att ett jämkningsförfarande skall kunna förhindra bidragsminskning för sådana kommuner. Om så sker framträder bl. a. den fördelen med bidragssystemet, att det garanterar en viss värdebeständighet.

Bland de personalkategorier som skall omfattas av bidragsbestämmelserna finns skolkuratorer, däremot icke skolpsykologer. Med den växande betydelse som vi tillmäter elevvården i de ofta alltför stora skolenheterna ökar behovet av båda de nämnda personalkategorierna. Det förhållandet, att det råder stor brist på utbildade skolpsykologer, kan inte rättfärdiga förfaringssättet, att låta kommunerna ensamma ta ansvaret för förekomsten eller avsaknaden av skolpsykologer i våra skolor. Vi vill i varje fall ifrågasätta, huruvida icke skolpsykologer borde innefattas i den »stöd-personal» som beräkningarna av bidragsunderlaget inrymmer.

Statsbidraget till undervisningsmateriel inkluderar bl. a. laboratorieutrustning, däremot icke skolbibliotekens utrustning. Böcker är och förblir det självklara hjälpmedlet i skolundervisningen. Skall individuell undervisning och gruppundervisning kunna genomföras, förutsätter detta välutrustade skolbibliotek. Den förut påtalade eftersläpningen för vissa gymnasiers del är ofta i fråga om tillgången på böcker särskilt märkbar och hämmande för undervisningen. Vi föreslår — i likhet med vad skolöverstyrelsen yrkat — »att i statsbidragsbestämmelserna anges, att undervisningsmateriel skall inkludera ej endast laboratorieutrustning utan också elevbibliotek».

För att privata gymnasiala skolor skall kunna komma i fråga för statsbidrag måste de tillämpa den organisation och läroplan som nu föreslås för motsvarande statsbidragsberättigade kommunaliserade gymnasier och fackskolor. Några andra avvikelser än dem som innebär visst tidsmässigt uppskov av nyorganisationen vill departementschefen icke medge. Vad några remissinstanser anfört för bibehållande av en viss elasticitet inom givna former innehåller argument vilkas hållbarhet borde noggrant prövas. Sålunda framhåller Målsmännens riksförbund, att medgivande om avvikelser från gällande läroplaner skall kunna ges åt någon eller några gymnasier, som »skulle önska arbeta med en 4-årig studiegång. Ett försök med en dylik studiegång anses ur flera synpunkter synnerligen värdefullt. Förbundet anser det vara av stor vikt, att skolväsendet i Sverige icke blir alltför uniformerat och att det ges skäligt utrymme för privata initiativ även i framtiden». Vår skolhistoria kan otvivelaktigt ge många exempel på privatskolornas berikande inflytande på den praktisk-pedagogiska utvecklingen. En annan remissinstans talade om betydelsen för speciella elevkategorier av en lugnare studietakt och nämner särskilt utvecklingsstörda barn, som placerats på internatgymnasium. Departementschefens förslag beträffande statsbidrag till privatgymnasier innebär, att företrädesrätt skall ges internatgymnasierna men att i övrigt en restriktiv hållning till olika slags avvikelser från den föreslagna organisationen och läroplanen skall

iakttas vid Kungl. Maj:ts beslut i denna statsbidragsfråga. Skäl finns förvisso att i nuläget betona internatgymnasiernas betydelse bl. a. för det växande antalet utlandssvenska barn. Vi hävdar dock att även i andra fall en friare prövning av bidragsfrågan kan vara berättigad, bl. a. med ovan antydda motiveringar.

I övrigt godkänner vi vad departementschefen föreslagit beträffande statsbidragssystemets utformning och fördelningen av kostnaderna mellan stat och kommun.

Tidpunkten för genomförandet av den föreslagna reformen

Föreliggande förslag till skolreform är i många hänseenden både omfattande och genomgripande. Det kommer att ställa stora krav på förutseende och rationell planering både på stat och kommun. Förslaget innebär nya behov i fråga om personella och materiella resurser. Anledning finns därför att omsorgsfullt överväga tidpunkten för reformens ikraftträdande. Departementschefens förslag om ett års uppskov i förhållande till vad utredningarna föreslagit representerar enligt vår uppfattning en mera realistisk bedömning. Fara föreligger dock för att även tidpunkten den 1 juli 1966 ligger för nära i tiden för att reella förutsättningar skall finnas för reformens förverkligande. En kritik med anledning av dåligt underbyggda reformbeslut kan med stor sannolikhet bli berättigad även i detta ärende liksom den visat sig vara det i fråga om grundskolan. Vi biträder dock departementschefens förslag under den uttryckliga förutsättningen, att reformarbetet i fortsättningen skall kunna omfatta tillrättalägganden och ändringar, motiverade av felbedömningar både i fråga om kvantitativa förhållanden, målsättning och innehåll.

Åberopande det anförda hemställer vi,
att riksdagen måtte,

A. beträffande gymnasier och fackskolor gemensamt

I. besluta,

1) att såsom kompetensvillkor för rektorsbefattning skall gälla, att sökande är behörig att inneha ordinarie befattning som lärare vid gymnasium eller fackskola, dock att nuvarande innehavare av rektorsbefattning vid gymnasium alltid skall anses äga erforderlig behörighet;

2) att delningstalet för elevantalet i klasserna skall vara 25, dock att tills vidare delningstalet må utgöra högst 30;

3) att nuvarande absoluta betygssättning skall bibehållas liksom nuvarande betygsskala;

4) att vad gäller statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel i sådant materiel skall inräknas även böcker å elevbibliotek;

5) att i samarbetsnämnden skall ingå en representant för målsmännen;

6) att vad avser flyttning till högre klass det nuvarande gymnasiets bestämmelser skall i tillämpliga delar gälla;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t

1) hemställa, att Kungl. Maj:t måtte efter företagen utredning för riksdagen snarast framlägga förslag om tidsplan för nedbringande av delningstalet för klasserna från 30 till 25;

2) hemställa, att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en utredning med uppgift att belysa för- och nackdelar med en betygssättning på absolut respektive relativ grundval inom gymnasier och fackskolor;

3) vad gäller beräkningen av statsbidrag till driftkostnader givna till känna vad i motionen anförts;

B. beträffande gymnasier

I. besluta,

1) att jämsides med 3-åriga gymnasier skall för de humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga linjerna inrättas 4-åriga gymnasier;

2) att för den ekonomiska linjen skall inrättas en fjärde årskurs efter mönster av vad som gäller för den tekniska linjen;

3) att avgörande för inträde i gymnasium skall vara enbart betygen i kommunikations- och orienteringsämnen, varvid betygen i svenska, moderna språk och matematik skall fördubblas;

4) att studentexamen skall bibehållas, grundad på ett examinationsförfarande och bibehållen censursinstitution i enlighet med vad i motionen anförts;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att enligt riksdagens mening

1) antalet veckotimmar i religionskunskap bör vara på de humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga linjerna 5 samt på de ekonomiska och tekniska linjerna 2;

2) på de ekonomiska och tekniska linjerna bör bedrivas undervisning i konst- och musikhistoria under 2 veckotimmar;

3) på de naturvetenskapliga och tekniska linjerna bör bedrivas undervisning i geografi (naturgeografi) under 2 veckotimmar;

4) de för samhällskunskap anslagna timmarna första terminen av första årskursen bör användas till koncentrationsläsning av främmande länders kulturgeografi under ledning av kulturgeografiskt skolad lärare;

5) antalet moderna språk bör begränsas till engelska, tyska, franska, spanska, ryska och finska, sistnämnda dock ej som begynnelse-språk;

6) antalet veckotimmar på den humanistiska linjen för vart och ett av A-, B- och C-språken bör ökas med 1, möjliggjort genom att ämnet allmän språkkunskap slopas;

7) B-språket bör vara obligatoriskt för vederbörande elever;

8) tidningsstudium bör bedrivas på alla linjer inom ramen för timmar till förfogande;

9) antalet veckotimmar i gymnastik på de tekniska och ekonomiska linjerna bör utökas med 1;

10) kursinnehållet i religionskunskap, svenska språket, naturkunskap, samhällskunskap och historia bör ändras på sätt framgår av motionen;

C. beträffande fackskolan

I. besluta,

1) att fristående fackskolor skall kunna upprättas;

2) att sådana skolformer som i fråga om innehåll och mål nära motsvarar den föreslagna fackskolan — praktiska kommunala realskolor och kommunala flickskolor — skall bibehållas till dess fackskola upprättas på orten;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att enligt riksdagens mening antalet veckotimmar i gymnastik på den tekniska linjen bör utökas med 1; samt

D. i övrigt beakta vad i motionen anförts.

Stockholm den 12 november 1964

Gunnar Heckscher

Gösta Bohman

Tage Magnusson

Leif Cassel

Eric Nilsson

Rolf Eliasson

Sixten Palm

Nils G. Fröding

Karin Wetterström